

JYX

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Ala-Hakula, Riikka

Title: Lyyrinen essee

Year: 2020

Version: Published version

Copyright: © Kirjoittaja & Nihil Interit, 2020.

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Ala-Hakula, R. (2020, 26). Lyyrinen essee. Tuli & Savu, (100), 36-37.
<https://www.tulijasavu.net/2020/05/lyyrinen-essee/>

Riikka Ala-Hakula

Lyyrinen essee

27.5.2020 :: Artikkelit, nro 100

Lyyrinen essee on sanana suomalaisella kirjallisella kentällä melko käytetty, mutta sen määritelmiä on käsitelty kirjallisuuslehdissä varsin vähän osana keskustelua. Kokosin oheen muutamia lajin määritelmiä ja muita lähteitä Kate Zambrenon haastattelun taustoitukseksi. Lyyrisen esseen (*lyric essay*) asema alkoi vakiintua amerikkalaisessa kirjallisuudessa, kun John D'Agata ja Deborah Tall julkaisivat vuonna 1997 lajia määrittelevän tekstin *Seneca Review* -kirjallisuuslehdessä. He kirjoittavat, että lyyrinen essee "lähestyy runoa tiiviydessään ja muodon tasolla, ideoiden kiteyttämisessä ja kielen musikaalisuudessa. Esseetä se lähestyy sekä painokkuudessaan että avoimessa kiinnittymisessä faktoihin, minkä ansiosta se sulattaa yhteen kuuliaisuutensa nykyhetkelle ja palonsa mielikuvitukselliseen muotoon." (Suom. RA.)

Tämän jälkeen lehti omistautui yhä enemmän lyyriselle esseelle ja siinä ilmestyivät Eula Bissin "The Pain Scale" (2005) ja Ander Monsonin "Fragments: On Dentistry" (2005). Tärkeä lajin kaanonin kartoittanut teos oli D'Agatan kokoama ja toimittama *The Next American Essay* (2003). Myös Maggie Nelsonin *Bluets* (2009, *Sinelmiä*, suom. Kaijamari Sivill, 2019) julkaistiin Yhdysvalloissa ensimmäisen kerran jo yli vuosikymmen sitten.

Autofiktiivisen lyyrisen esseen puhuja voi olla epäluotettava ja irrottautua kirjailijasta fyysisenä henkilönä. Samalla tavalla kuin lyyrisen runoilijan ääni voi luontaisesti muistuttaa kuoroa, kuten Sharon Cameron tuo esiin teoksessa *Lyric Time: Dickinson and the Limits of Genre* (1979), lyyrisen esseen puhuja voi olla moniääninen. Puhuja ei välttämättä esitä havaintoja lineaarisesti etenevän narratiivin avulla vaan voi yhdistää usean eri ajanjakson havaintoja yhteen kirjallisesti kiteytyneeseen ilmaukseen.

Puhujan moniäänisyys on mahdollista lyyrisen esseen fragmentaarisuuden ansiosta, ehdottaa Amy Bonnaffons tutkimusartikkelissa "Bodies of Text: On the Lyric Essay" (*The Essay Review*, 2016). Myös hän toteaa, että lajissa tekstin merkitykset muodostuvat verkostomaisen monimerkityksisyyden kautta lineaarisen narratiivin sijaan. Lyyriset essee näyttävät, että on useampia tapoja luoda tekstin rakenne ja useampia tapoja lukea kuin välittömästi tulee ajatelleeksi. Lyyrinen essee luo jokaisessa tekstissä erikseen uniikin muodon, jolla on perheyhtäläisyyksiä muiden lajityyppiin lukeutuvien tekstien kanssa. Yksi lajin keskeinen ansio onkin se, että lukija tulee tietoiseksi omista lukustrategioistaan ja niiden rajoista.

Caroline Levine kirjoittaa kirjassa *Forms: Whole, Rhythm, Hierarchy, Network* (2017): "verkostot voidaan nähdä muodottomina, ehkä jopa muodon antiteeseinä". Lyyrinen essee

ravistelee vakiintuneiden kirjallisuuden lajien normatiivista rakennetta, minkä takia sen tietoisesti luotua muotoa ei usein tunnisteta. Tämä ei tarkoita, että lyyrisen esseen verkostoilla ei olisi "rakenteellisia ominaisuuksia, joita voidaan analysoida muotoon kytkeytyvällä sanastolla".

Feministisen, lajeja sekoittavan kirjallisuuden yhteydessä puhutaan usein kirjoittamisen ruumiillisuudesta, mistä käytävä keskustelu on ehdottoman tärkeää. Tämän ei tulisi kuitenkaan johtaa ajatukseen, että lyyriset essee tai esseeromaanit vain syntyvät osana ruumiillista kirjoitusprosessia tai tajunnanvirran kirjoittamista ilman tietoista muodon luomista. Feministisiä kokeellisia hybriditekstejä tulisi tulkita analysoimalla niiden muotoa ja avaamalla teosten kytköksiä transnationaaliseen kirjallisuuteen.

Viime vuosina lyyrinen essee on esseeromaanin rinnalla kukoistanut feministisessä kirjallisuudessa myös suomalaisella kentällä. Esseelajin kasvualusta on muuttunut täällä monimuotoisemmaksi, ja erilaisille muotoon liittyville kokeiluille on avautunut tätä kautta uudella tavalla tilaa. Tilannetta ovat edesauttaneet monipuolisempi esseen kustannustoiminta, pienilevikkiset kulttuurilehdet ja viime vuonna perustettu ruohonjuuritason toimija, feministisen esseen verkosto FEVER. Suomalaisen esseekirjallisuuden kaanon on tästä huolimatta vielä melko yhtenäinen, ja siksi feministisen kokeellisen esseistiikan näkökulma siihen on tervetullut. Kenties esseelajin laajempi levittäytyminen elollisten tai elottomien asioiden kuvaamiseen ja kiittäminen maailman(kaikkeuden) tuntemattomiin kolkiin on vielä edessä.

Voit seurata tämän jutun kommentteja tilaamalla RSS-syötteen. Voit kirjoittaa kommentin tai tehdä paluuviihtauksen omasta blogistasi.

KIRJOITTAJA

VIIMEISIMMÄT ARTIKKELIT

- » Juha-Pekka Kilpiö: Kuvitteellisten ratkaisujen runoutta
- » Riitta Cankoçak: Runous ei syö sanojaan
- » Jouni Tossavainen: Valokuvarunous – poetica photo
- » Juha-Pekka Kilpiö: Pimeän kielet
- » Tuomas Taskinen: Sommittuman tapahtuma
- » Tarja Roinila: Simsalabim - runo vain tupsahti suomeksi?
- » Riikka Ala-Hakula: Lyyrinen essee
- » Tuomas Taskinen: Limittyviä tiloja, nähtyä lukemista
- » Maria Ylikangas: Horisontin